

*Потай
розкрито Суєцькі
черкв (XIV століття)*

ЕПАРХІАЛЬНИЙ ВІСНИК

№ 6

ЧЕРВЕНЬ - 1946

ВІСНИК

ЄПАРХІАЛЬНИЙ ВІСНИК

О Р Г А Н
ЛЬВІВСЬКО-ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО
ЄПАРХІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

№ 6

Л Ь В І В
Червень 1946 р.

З М І С Т

| | |
|--------------------------------|-----|
| Послання архієп. Макарія | 5—4 |
|--------------------------------|-----|

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

| | |
|---|------|
| Хруцький Сергій. — Як зростала Всеруська Православна Церква | 5—11 |
|---|------|

СТАТТІ

| | |
|--|-------|
| Кмичинець Степан. — Почаївська Лавра | 12—20 |
| В. Р. Ваврик. — Нерівні величини | 21—24 |
| О. д-р Костельник Гавриїл. — Розвиток папства в перших п'ятьох віках (продовження) | 2—30 |

| | |
|---------------|-------|
| ХРОНІКА | 31—32 |
|---------------|-------|

ІЛЮСТРАЦІЇ

Загальний вид Почаївської Лаври

Входова брама в Почаївську Лавру

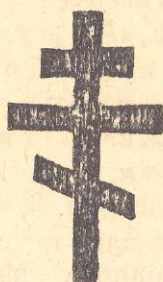
Іконостас у Св.-Успенському Почаївському соборі

Місце із стопкою Божої Матері у Св.-Успенському соборі в Почаївській Лаврі

Відповідальний редактор Макарій, Архієпископ Львівський і Тернопільський

Адреса редакції і адміністрації: Єпархіальний Вісник, Львів, пл. Юра ч. 5.

Обласна друкарня, Львів, вул. Спартака № 4.



**ВСЕЧЕСНІШИМ ОТЦЯМ ДЕКАНАМ, НАСТОЯТЕЛЯМ
СВЯТИХ МОНАСТИРІВ І ВСІМ ДУШПАСТИРЯМ
ПАРАФІЙ ЛЬВІВСЬКО ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ
АРХІЄПІСКОПІЇ**

Благодать Вам і мир нехай умножиться
(Петр. 1, 2)

Минув уже, що правда недовгий час по закінченні Великої Вітчизняної війни. Висока мудрість вождів і всесвітнього подиву гідна мужність та святий жертвенний подвиг наших воїнів, безмежна любов і непохитна відданість усього народу здобули ласку та благословення. Боже і врятували нас, наших дітей і рідних, Церкву Божу і дорогу Вітчизну від лютих намірів тяжкого ворога.

Війна скінчилася, але наслідки її ще перед очима всіх. Бачимо калік інвалідів Вітчизняної війни, що за нашу волю, за рідну землю віддали найдорожче, чим обдарована людина, т. є. здоров'я і здатність до творчої праці, чуємо плач і сльози вдів, позбавлених своїх любих помічників і охоронців, зустрічаємо нещаслих сиріт, які простягають руки за допомогою.

За них буду просити Вас, дорогі мої сопастирі й браття, нагадуючи про наш перший християнський і патріотичний обов'язок щирої та повсякчасної допомоги інвалідам, вдовам і сиротам Вітчизняної війни. Вічна заповідь, дана від Господа нашого Ісуса Христа (Йо. 13, 34—35; 14, 15; 15, 17), Його святий приклад служіння (Мф. 20, 28) людським стражданням, безстанні заклики святих апостолів спонукають нас до найщирішого виконання цього нашого обов'язку.

У цьому, дорогі мої сопастирі й браття, насамперед самі будьте добрим прикладом для вірних, заохочуючи їх ще й наукою пастирською до щедрої допомоги тим, хто її потребує й чекає

від нас. Нагадуйте вірним, що «чисте і непорочне благочестя перед Богом і Отцем є те, щоб доглядати сиріт і вдів у їх терпіннях» (Як. 1, 27). Закликайте всіх вірних, нехай будуть вони «виконавцями слова (Божого), а не слухачами тільки, обманюючи самих себе» (Як. 1, 22). «Адже, коли хто має достаток у світі, але, бачучи брата свого в нужді, починає від нього серце своє, як пробуває в такому любов Божа? Діти мої! будемо любити не словом чи язиком, а ділом і істиною», — так навчає нас св. апостол Йоан (Йо. 3, 17—18).

Пожертви на інвалідів, вдів та сиріт Вітчизняної війни збирайте в храмах під час відправ, зібрані суми присилайте до Управління Архієпархії, Львів, пл. Юра 5, на рахунок Фонда інвалідів, вдів та сиріт Вітчизняної війни.

Покладаючись на щирість Вашу до цього заклику, скажу Вам словами святого апостола Павла: «Сам я певен про вас, браття мої, що і ви повні доброти, сповнені всякого розуміння і можете наставляти один одного, але писав я вам, браття, з деякою сміливістю, по часті наче б для нагадування вам, по даній мені від Бога благодаті» (Рим. 15, 14—15). Амінь.

СМИРЕННИЙ МАКАРІЙ,

Архієпископ Львівський і Тернопільський, Священно-
Архімандрит Почаївської Св.-Успенської Лаври

У м. Львові, при катедрі св. Юра.

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

ХРУЦЬКИЙ СЕРГІЙ

ЯК ЗРОСТАЛА ВСЕРУСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА

У грізні дні Вітчизняної війни, коли мільйони людей заглядали смерті у вічі, коли мільйони людей падали жертвами війни, мусіло спалахнути релігійне почуття. Церква несла моральну втіху і підтримку одним. Церква скріплювала патріотичний запал у других, надаючи йому морально-релігійну санкцію. Тому авторитет Церкви в народних масах піднісся високо. Виказуючи зрозуміння ролі Церкви, Уряд дав згоду на завершення церковної організації вибором патріарха і 8 вересня 1943 р. відбувся вибір патріарха Сергія; церковне життя поплило новим руслом. Треба підкреслити момент, коли це сталося. Це був кульмінаційний пункт воєнного напруження, коли вся радянська земля жила лише війною і для війни. Зaledве відродилось патріаршество, як почали щезати всі ті церковні організації (оновленці, живоцерковники, йосифляни і т. п.), що були відколотись від Церкви на початках революції. Їх провідники, митрополити і архієпископи, один по одному приходили до патріарха Сергія з каяттям, і треба дивуватись глибині їх покори. Це нам зілюструє ось такий факт. До патріарха Сергія звернувся був з проською про прийняття в лоно Православної Церкви оновленець архієпископ Михайл (Постников). На його заяві патріарх Сергій написав таку резолюцію:

«На жаль, заява прохача не виявляє достатньої глибини в розумінні своєї канонічної провини, а тому й каяття прохача не задовільне. Він відходить від оновленців лише тому, що багато з них у своїй поведінці показали не бездоганними. Але Апостол радить глядіти більше за собою, не судити чужого раба (Рим. 14, 4). Основна провина оновленства не в тому, що не всі його представники бездоганні в житті, а в тому, що оновленство, як корпорація або, висловлюючись мовою канонів, як самочинне зборище, відколось від святої Церкви і «інший вівар поставило» (Апост. прав. 31). І не тільки поставило вівар для себе, але і всіляко воювало проти св. Церкви, силкуючись відтягнути до себе церковних овець. Це — гріх, який не змивається, за наукою св. Отців, навіть мученичою кров'ю. Між тим, прохач (припустім, по якомусь непорозумінню) перебував у тім зборищі ледве чи не двадцять літ, знаходячися з оновленцями в євхаристійній спільності. Характерно, що в заяві про це не згадується, а зі слів прохача ми знаємо, що навіть на Великдень цього року він запричашався в оновленців. Та й тепер не можна з певністю твердити, що з оновленством все в прохача зірвано. Зверхня влада оновленців нагородила прохача (очевидно, за заслуги перед своїм зборищем, а не за заслуги перед Церквою), чином архієпископа, і прохач не вагається носити цей чин і в теперішній час. За загально прийнятим правилом, нагороди, одержані у ворожій таборі, не носяться служителями Церкви. Наприклад, оновленський митрополит Ювеналій Машковський, приступаючи до єднання з Церквою, сам заявив, що йому не випадає зберегати тепер за собою митрополитство і від тієї пори він іменував себе просто єпископом. Нехай приклад єпископа Ювеналія буде зразком до наслідування і для прохача.

Зазнайомившись з цією моєю резолюцією, прохач може побачити, в чому він повинен покаятися, щоб просити для себе про єднання із Святою Православною Церквою. 31 жовтня 1943. Патріарх Сергій».

Кожний признає, що резолюція патріарха Сергія була сувора і вимагала від прохача глибокої покаяння. Архієпископ Михаїл зложив другу заяву, яка в точності відповідала вимогам Патріарха. Але на тим упокоєння для нього не скінчилося. Свою другу заяву архієпископ Михаїл мусів прочитати під час особливого церковного чину прийняття в присутності патріарха Сергія, митрополита Ленінградського Алексія, митрополита Київського Николая, архієпископа Куйбишевського Алексія, архієпископа Ярославського Йоана (нині екзарха України) і архієпископа Саратовського Григорія. Отже і особисте каяття його було наче прилюдне, тим більше, що і резолюція патріарха Сергія і заява архієпископа Михаїла подані до загального відома, бо надруковані в № 3 «Журнала Московської Патріархії» за 1943 р. Треба подати, що архієпископ Михаїл народився в 1878 р., отже, він глибокий старець. Врешті, не шукав він для себе нічого, бо не обняв єпископської кафедри, а перебував на покої, і то довгий час. Коли це все собі усвідомити, то яскраво переконаєшся в тому, який великий моральний авторитет здобув для себе патріарх Сергій. Не можна думати, що історія з архієпископом Михаїлом була якимось винятковим явищем. Те саме діялося і з іншими 14 ієрархами, колишніми обновленцями. Всіх їх приймали до Православної Церкви лише в тому чині, який хто мав перед переходом до обновленців. Мимохіть дивуємося, коли читаємо, що обновленського митрополита прийнято до єднання з Православною Церквою як звичайного монаха. Скажіть, що його спонукало до такого кроку?

Одночасно з ростом авторитету Церкви у власній державі, ріс її авторитет і в широкому світі серед інших християнських Церков. За границею взагалі не знали правди про положення Православної Церкви в Радянському Союзі. Тому патріарх Сергій всіма засобами хотів зарадити цьому лихові. За його старанням, ще як містоблюстителя патріаршого престолу, в 1942 р. вийшла в світ документальна книга — «Правда о религии в России». Першою чинністю його, як патріарха, було повідомлення про своє вступлення на патріаршу кафедру всіх східних патріархів, а саме, Царгородського Веніаміна, Александрійського Христофора, Антіохійського Александра і Єрусалимського Тимофея, а також кентерберійського архієпископа, примаса англіканської Церкви, Вільяма Кантауара, і патріаршого екзарха Руської Церкви в Америці митрополита Веніаміна. Всі ті особи, в свою чергу, надіслали патріарху Сергію привітальні телеграми, а крім них ще церковні достойники: вірменський архієпископ у Дамаску Якуб; вікарій Александрійського патріарха в Триполі єпископ Николай; патріарх Сходу і асирійців Йоан Мар-Шимун із Сан-Орїжін; болгарський єпископ Андрей Весич із Стамбула; грецький митрополит в Лондоні Герман; єпископи англіканської Церкви в Канаді; голова т-ва англійсько-чехословацької дружби з Лондону; голова єпископів англіканської Церкви в Америці з Нью-Йорку Генрі Сент Джордж Токкар; Діонісій, єпископ сербської православної Церкви в Америці і Канаді, і католикос (патріарх) Грузії Калістрат. Коли ознайомлюємося з тим списком, бачимо, який широкий відгомін у християнському світі знайшло відновлення патріаршества в Руській Православній Церкві. Зваживши, що це діялося у вересні 1943 р., отже, в розгарі війни, коли вся Європа була в руках Гітлера, можемо сказати, що весь християнський світ відкликнувся на інтронізацію патріарха Сергія. Це тим дивніше, що російська ієрархія Православної Церкви на еміграції довгі роки перед тим розірвала була свій канонічний зв'язок з Москвою. Як

відомо, один з найвидатніших ієрархів, митрополит Антоній (Храповицький), скликав був російських емігрантських єпископів на Собор у Карловцях (Югославія) і створив окрему Російську Православну Церкву на еміграції; а другий, відомий митрополит Євлогій, піддався під юрисдикцію Царгородського вселенського патріарха і став його екзархом на Західну Європу.

Безпосередньо після вибору патріарха Сергія друга подія зосередилася на собі увагу світу. Це приїзд до Москви 19. IX. 1943 р. репрезентації англіканської Церкви в особі архієпископа Йоркського С. Ф. Гарбетта. Цю делегацію запросив патріарх Сергій ще до свого патріаршества, і це був мудрий акт, у дусі традиційних взаємовідносин між англіканською та православною Церквами. Делегація пробула в Москві від 19 до 28 вересня 1943 р. Її зустрічали на аеродромі і відпровожували: митрополити Ленінградський Алексій і Київський Николай, архієпископ Горківський Сергій і протопресвітер Колчицький. Дня 21 вересня, в свято Різдва Богородиці, високі гості були присутні на патріаршим богослуженні в Богоявленському соборі в Москві. Вони стояли в своїх літургійних одягах у вівтарі, по лівій стороні престоло. На кінці богослуження патріарх виголосив промову на честь делегації, і особливо її провідника, 68-літнього старця, що відважився на таку велику путь (7000 англійських миль), не зважаючи на воєнні небезпеки. Архієпископ Йоркський відповів промовою на честь православної Церкви і російського народу. Треба підкреслити, що на цьому богослуженні були присутні члени великобританського посольства на чолі з послом п. Керром. Представники англіканської Церкви, за час свого перебування в Москві, оглянули цікавіші історичні московські і підмосковські церкви і оглянули в Патріархії фільм «Александр Невський». 23 вересня, після молебна про дарування перемоги, відбувся парадний обід на честь гостей у Патріарха, в якому брали участь також і члени великобританського посольства. Архієпископ Йоркський із здивуванням сконстатував, що всі церкви, які він бачив, завжди були переповнені народом; дуже подобався йому і спів соборного патріаршого хору. Прощаючися з Патріархом 27 вересня, архієпископ Йоркський запросив до Англії і зокрема до себе представників Руської Православної Церкви. Але не скоро Московська Патріархія змогла ревізитувати англіканську Церкву, бо на перешкоді була війна. Це сталося щойно по закінченні війни в 1945 р. з 11 по 21 червня.

За той час у житті Руської Православної Церкви зайшло багато змін. Помер патріарх Сергій 15 травня 1944 р. Його смерть була тяжким ударом для Церкви. Уряд висловив своє співчуття з приводу смерті патріарха на руки св. Синоду, а в похороні патріарха брав участь представник Раднаркому Г. Г. Карпов. Почалися приготування до вибору нового патріарха. Від 31 січня до 2 лютого 1945 р. відбувся в Москві величний Собор Всеруської Православної Церкви, що вибрав теперішнього патріарха — Святішого Алексія. В цьому Соборі брало участь 46 єпископів, на Соборі 8 вересня 1943 р., що вибрав патріарха Сергія, було всього 19 єпископів. Ще важніше, що на цьому Соборі були присутні патріарх Александрійський Христофор, Антіохійський Александр, католикос-патріарх Грузії Калістрат і високі представники константинопольської, єрусалимської, сербської та румунської Церков. Присутність на Соборі аж сімох представників православних автокефальних Церков надавала виборіві патріарха Московського і всієї Русі не тільки максимальної величності і урочистості, але й наче б підносила авторитет цього патріархату до ступеня вселенського. Справді, титул вселенського патріарха носить патріарх Царгородський, але фактично провідне значення в православному світі мала Руська Православна Цер-

ква. Так було і перед революцією, таке положення настало і тепер. І саме ті дві надзвичайні події: приїзд до Москви на вибір Патріарха представників всіх автокефальних Православних Церков-посестр та офіційний візит англіканської Церкви в Москві, зложений у грізні дні світової війни, яскраво підкреслювали нову роль Московської Церкви в православному світі.

В міру того, як героїчна Червона Армія звільняла від німецьких окупантів різні частини держави, на яких, у наслідок нових політичних обставин, повстали були відокремлені церковні організації, сепаратизм тих організацій щезав сам собою, і це відбувалося тим легше, що ієрархи тих сепаратних церковних організацій здебільшого втікли з німцями. Так, 6. III. 1945 р. зліквідувалась автокефалія естонської православної Церкви. Нове єпархіальне управління склалось на паритетній основі з естонського і російського духовенства. Цікава постанова цього нового естонського єпархіального управління, одобрена патріархією, про переклад богослужбових книг на естонську мову.

А коли, звільнивши рідну землю, Червона Армія почала визволяти братні слов'янські землі, болгарську і югославську, російські емігрантські православні Церкви в тих країнах добровільно поєдналися з матірньою Московською Православною Церквою. На весні 1945 р. приєдналися до Московської Патріархії 7 російських православних церков на території Болгарії на чолі із своїм владикою архієпископом Серафімом (Соболєвим). У квітні 1945 р. приєдналися емігрантські російські церкви в Югославії. Так само вернулись на лоно матірньої Православної Церкви ті емігрантські російські церковні організації, які в минулому були піддалися під зверхність вселенського Царгородського патріарха. На чолі їх, як ми сказали, стояв митрополит Євлогій. Митрополитові Євлогію підлягало 75 православних парафій, з них понад 50 існували у Франції, а решта частинно в Німеччині і Чехії. У митрополита Євлогія були чотири вікарні єпископи: архієпископ Александр для Німеччини, Сергій для Чехії та Володимир і Йоан для Франції. Крім тієї церковної організації, яку очолював митрополит Євлогій, у Франції і частинно в інших європейських державах знаходилось до 30 парафій т. зв. карловацької орієнтації, які належали до юрисдикції митрополита Антонія (Храповицького). Відпоручиком карловчан у Парижі і у Франції був митрополит Серафім (Лук'янов). У самому Парижі було також п'ять православних парафій (три російські і дві французькі), які ніколи не зривали свого канонічного зв'язку з Московською патріархією. Мимоходом кажучи, серед французів зродилися великі симпатії до православ'я, і у Франції повстало кілька чисто французьких православних парафій. Треба при цьому підкреслити, що Руська Православна Церква лишила французам їх західний обряд, а богослуження в тих церквах відправляється в живій французькій мові. Цікаво, що нові французькі православні парафії вступили в канонічний зв'язок з Руською Московською Православною Церквою, а не з емігрантськими Церквами, хоч у момент їх повстання ще не було в Москві патріарха. Під час перебування, в днях від 24 серпня по 5 вересня 1945 р., у Парижі делегації Московської Патріархії, на чолі з митрополитом Крутицьким Николаєм, наступило об'єднання і митрополита Євлогія і митрополита Серафіма з Московською Патріархією при надзвичайнім релігійнім і національнім піднесенні громадянства. Як наслідок возз'єднання митрополита Євлогія, наступило возз'єднання православних російських церков у Німеччині, де був вікарій митрополита Євлогія, архієпископ Александр (Немоловський). У Німеччині є гарні, стилеві православні церкви: три в Берліні і по одній: в Потсдамі, Дрездені і Лейпцігу. В Дрездені гарна православна церква одинока стоїть цілою серед загальної руїни і грузу роз-

валин. У Лейпцігу велична церква побудована ще в 1913 р. на пам'ять битви народів у 1813 р. (з Наполеоном).

За прикладом Німеччини пішли російські церкви у Відні і Чехії, де возз'єднання оформив архієпископ Орловський і Брянський Фотій, у Відні — 12 жовтня, а 15 жовтня 1945 р. у Празі. З Відня до Праги патріарша делегація перелетіла спеціальним літаком, який дав виключно в її розпорядження маршал Радянського Союзу Конев. У Празі на протязі 23 років перебував єпископ Сергій, що знаходився під юрисдикцією митрополита Євлогія. Цього єпископа в 1922 році виселили з Польщі за те, що він не признав автокефалії польської православної Церкви. Преосвященному Сергію підлягало небагато церков: це були колишні гарні, стилєво-російські церкви ще з царських часів в купелевих місцевостях: Карлсбаді, Марієнбаді, Франценсбаді і Пільзені. В Карлсбаді парохом під час приїзду патріаршої делегації був архієпископ Антоній (Марченко), бувший Херсонський, а в Марієнбаді архієпископ Йоан, бувший Берестейський і Кобринський. Всі ті церкви з ентузіазмом признали юрисдикцію Московської патріархії. Тоді вперше зродилася думка про те, щоб чеська православна Церква, яка до того часу підлягала юрисдикції сербського Патріарха, з'єдналася з Всеруською Православною Церквою. Нині це вже доконаний факт, а сталася ця велика подія 14 січня 1946 р. під час приїзду до Москви спеціальної делегації від чеської православної Церкви.

Сербському патріархові підлягала також і Мукачівська православна Церква на Закарпатті. З моментом, коли Закарпаття політично ввійшло до складу Радянського Союзу, не стало канонічних підстав для того, щоб зберегалась надалі залежність православної Церкви на Закарпатті від сербської Церкви. І тому, згідно з постановою св. Синоду сербської патріархії, Мукачівська єпархія перейшла під управління Московської патріархії. Цей урочистий акт поєднання відбувся в Москві 22 жовтня 1945 р., отже, невдовзі після перебування патріаршої делегації в Чехії. Мукачівським єпископом патріарх назначив Преосвященного Нестора, що пізніше був гостем на Львівському Соборі 8—10 березня 1946 р. Цікаво, що ще раніше ввійшла в канонічну єдність з Руською Православною Церквою карпато-українська паства в Північній Америці в особі свого архієпископа Адама (Филиповського).

Майже в той самий період — від 29 вересня по 12 жовтня 1945 р. — на далекій півночі, у Фінляндії, перебував митрополит Ленінградський і Новгородський Григорій, як делегат Московської Патріархії. Він не тільки возз'єднав ті російські православні парафії (серед них і відомий Валаамський монастир), які там знаходяться, але і провадив ще розмови з головою фінляндської православної Церкви, архієпископом Германом (Аав) та з гелсінгфорським єпископом Александром (Карпин) про перехід всієї Православної Церкви Фінляндії спід юрисдикції Царгородського патріарха під зверхність Московської Патріархії. Переговори в тій справі йдуть далі.

І, врешті, російські православні церкви в далекій Манчжурії і Китаї з'єдналися з Московською Патріархією. Це сталося 26 жовтня 1945 р. в Харбіні, де великий організатор православ'я на Далекому Сході, старенький митрополит Харбінський і Манчжурський Мелетій, разом з архієпископами Нестором і Димитрієм та єпископом Ювеналієм підписали акт про з'єднання з Московською Патріархією в присутності делегації Патріарха, яку складали єпископ Рєстовський і Іганрогський Єлевферій і священник Московської Воскресенської церкви Разумовський Григорій.

Так ото по всьому світі, в Європі, Америці і Азії, — відбувся в 1945 р. процес повернення на лоно матерньої Православної Руської Церкви всіх її чад «ушедших на страну далече». Не можна дивуватись

цьому процесові. І загроза небувало страшної війни, і смертельна небезпека німецького поневолення, і, врешті, упоєння радістю та гордощами гігантської перемоги надзвичайно скріпили почуття релігійної єдності.

З другого боку, за той час від вибору патріарха Сергія положення Церкви в Радянській Державі сильно змінилось, як це зазначив і сам Г. Г. Карпов, Голова Ради в справах Православної Церкви при Раді Міністрів СРСР. Вибір Патріарха Алексія в тій надзвичайній формі, в якій він відбувся, не міг статися без видатної помочі Уряду. І тому новий Патріарх 10 квітня 1945 р., разом з митрополитом Крутицьким Николаєм і протопресвитером Колчицьким, на спеціальній ауденції у Генералісімуса Й. В. Сталіна, в присутності В. М. Молотова, «склав йому від себе і від всієї Руської Православної Церкви гарячу подяку за найширшу допомогу, яку виявив наш Уряд при скликанні в січнілютім ц. р. Помісного Собору» (Журнал Московської Патріархії 1945, № 5, стор. 25). І чим далі, тим яскравіше зазначалось співдіяння державних чинників з ієрархією Православної Церкви. Коли Патріарх або його делегації від'їжджали за кордон, їх всюди зустрічали не тільки гостелюбні господарі тієї або іншої держави, але і радянські дипломатичні представники. Радянські посли зустрічали церковних достойників на аеропорті, улаштували на їх честь спеціальні прийняття. Бувало, що церковним достойникам при подорожах давались в їх виключне розпорядження літаки, як це вже згадано. Коли святіший патріарх Алексій вибрався в подорож на Близький Схід, щоб ревізитували східних патріархів, йому дали чудового «Дугласа», а пілотував той літак один з кращих льотчиків, герой Радянського Союзу Новіков. Варто прочитати, як приймали патріарха Алексія на Близькому Сході, або що робилося в Болгарії чи Югославії, коли туди приїжджала делегація Московської Патріархії. Урочисті, святочні Богослуження, раути з участю дипломатичних представників, прес-конференції, народні мітинги, банкету в різних установах, словом: порушення в цілій країні, а не тільки серед верхівки в духовних і урядових колах. Те саме діялось, може найвеличніше, в Англії, коли митрополит Крутицький Николай ревізитував англійську Церкву 11—21 червня 1945 р. Сам король приймав у себе в Букінгемській палаті патріаршу делегацію. Банкети на честь її давали Великобританський уряд, Лондонський університет, архієпископ Кентерберійський і Йоркський, англійське церковне громадянство, різні церковні братства. Самозрозуміло, що і радянське посольство так само впорядило в себе банкет. Другим наслідком тих поїздок за кордон було і те, що, коли до Московського патріарха приїздили делегації чеська або закарпатська чи навіть наша — від Львівського Собору, то прийняття робили для них не тільки Патріархія, але й Голова Ради в справах Православної Церкви при Раді Міністрів Г. Г. Карпов. І від одного та другого — від поїздок до братніх Церков та від прийняття гостей у себе — авторитет Церкви зростав.

Що було причиною ентузіастичного прийняття делегацій Московської Патріархії ген усюди, де тільки вони з'являлись? Відповіддю нехай будуть слова митрополита Крутицького Николая: «У всіх промовах англійців домінували: захоплення подвигами Червоної Армії, героїзм всього руського народу, великий пієтизм до Руської Церкви, її духовного багатства та її покійних і теперішніх діячів, бажання зробити найтіснішими зв'язки між нашими Церквами; певність у тому, що зближення і зміцнення дружніх зв'язків між Англійською і Руською Церквами буде сприяти і дружбі між обома народами; думка про те, що ця дружба народів стане фундаментом мира у всьому світі». В слов'янських країнах до того всього ще долучалося почуття всеслов'янської єдності, що його збудила страшна загроза німецької агресії. В додатку,

всім однаково імпонувало те, що Руська Православна Церква вийшла з війни із славою, що вона строго додержується канонів у своїй діяльності і зберегає дух братерства перших віків християнства. Так, одною з перших чинностей патріарха Сергія було узнання автокефалії Грузинської Православної Церкви. Це сталося 19 листопада 1943 р. Цікаве було пояснення цього факту. Постанова про автокефальність Грузинської Церкви говорить, що, коли на початку лютневої революції ієрархія Грузинської Церкви проголосила була без відома і згоди св. Синоду автокефальність своєї Церкви, св. Синод не міг признати цієї автокефалії, бо тоді Грузія становила невід'ємну частину Російської Імперії. Нині ж, коли Грузія є свобідний член Радянського Союзу, нарівні з іншими національними республіками, і має свою державну територію і своє управління, нема перешкод для визнання автокефальної Грузинської Церкви (Журн. Моск. Патріархії, 1944 р., № 3, стор. 6—7). Цей акт Московської Патріархії міг збудити тільки симпатії до неї у всьому православному світі. Після цього акту Патріарх всієї Русі міг приступити і до поладнання т. зв. болгарської схизми, тїєї довголітньої болячки православного світу. І, дійсно, в наслідок звернення Московського патріарха Алексія, Царгородський патріарх, по довгих роках незгоди, признав автокефалію болгарської Церкви. Не дивно, що після того на Московського і всієї Русі патріарха стали дивитись як на фактичного голову православного світу. Мав тому рацію Ленінградський митрополит Григорій, коли під час своєї подорожі до Фінляндії, в розмові з головою фінляндської православної Церкви, відмітив, що нині йде «процес всесвітнього об'єднання православного світу». І ці слова стали пророчими, бо з'єднання з Всеруською Православною Церквою чеської Церкви є подією в житті православного світу, якої ще не було в історії.

Ми представили ту атмосферу всередині Радянського Союзу і назовні в світі, яка в тій чи іншій мірі сприяла зростанню авторитету Всеруської Православної Церкви. Очевидно, що разом з тим відбувався і процес організаційного її розвитку. Число єпархіальних єпископів дедалі побільшувалось. В момент відновлення патріархії 8 вересня 1943 р., було 18 єпископів, при виборі патріарха Алексія 31. І. 1944 — 2. II. 1945 р. було їх 46, а тепер є 64 єпархіальних владик. Треба підкреслити, що всі нововисвячені владика відповідають вповні всім тим вимогам, яких додержувано і в Синодальній Церкві при висвяченні єпископів. Це все люди з богословською освітою і старші віком. Цифра єпископів — 64 — може видаватись і малою, навіть замалою, але може і імпонувати. Число єпископів можна б легко побільшити, але число єпископів повинно йти разом з тим, як повстають нові єпархії і особливо парафії га як ті нові парафії можуть бути обслужені священиками. Щоб висвятити нового єпископа, треба, щоб перед тим висвятилось бодай 20 нових священиків. Ось чому процес повстання нових єпархій не може бути надто скорим. А першою журбою Церкви є під цю пору надбання нових священиків. І в тому напрямі зроблено вже багато, а ще більше планується. Є вже богословські пастирські школи в кількох єпархіях, а в найближчий час рішено відкрити три богословські академії з їх попередньою програмою, а саме: в Москві, Ленінграді й Києві. Можна лише побажати, щоб це сталося якнайскоріше, бо саме в теперішньому часі Церква повинна мати священиків з можливо найвищою освітою. Віримо, що це з Божою допомогою станеться, бо цього вимагає і добро Церкви і нова роль Московської і всієї Русі Патріархії в цілому православному світі.

У світлі цих великих змін у православному світі наш Собор у Львові 3—10 березня 1946 р. виявляється як єдино спасенний та історично неминучий.

ПОЧАЇВСЬКА ЛАВРА

Перший раз ішов я до Почаєва пішки, як прочанин, справді не цілу дорогу від Крем'янця, але останніх 8—9 кілометрів. Це було 22 роки тому. Я йшов найближчою дорогою, стежкою, то полями, то лісом; не було видно сіл, ні людей, я був сам на сам з природою і з Богом. А спереду, на обрії велично маячила в небі Почаївська Лавра. Маячила й вабила. І хотілось якнайскоріше дійти до монастиря, наче б там чекало мене щось незвичайне і приємне. Про Почаїв я ще з дитинства знав, бо чув, як у церкві, а ще більше під час процесій, бувало, співали пісню-кант «Пасли пастирі. вівці на горі». І дитячу уяву сильно вражало те чудо, яке згадується в цій пісні:

«на тій скалі стопку знати,
де стояла Божа Мати;
там воду беруть,
всім вірним дають.»

А з пізніших, уже студентських, часів згадувалася друга відома народна пісня про Почаїв:

«Ой зійшла зоря вечірова,
Над Почаєвом стала».

Це єдина релігійна пісня, яка знайшла дорогу до концертної естради і залюбки співається кожним хором, як тільки є в ньому добрий баритон. Люблять співати її всі, бо є в цій пісні якийсь поетичний історично-національний чар. Цікаво, що ні про один монастир не співається в народних піснях, навіть про Києво-Печерську Лавру, лише про Почаїв. І ніщо так не популяризує Почаєва, не робить його таким близьким для народних мас, як ці дві пісні. Їх сам наш народ склав, а їх мелодія теж яскраво народна, лірницька, що хапає за кожне українське серце. Недаремно наші композитори займались укладом і гармонізацією цих пісень. Леонтович музично оформив пісню: «Ой, зійшла зоря вечірова», а галичанин Б. Кудрик — «Пасли пастирі».

Почаївська Лавра стоїть на горі. Не знаю, скільки метрів височини на топографічній карті має та гора. Але поняття височини — відносне. Почаївська Лавра панує над цілою місцевістю, видається високою. Її видно дуже здалека, за 25—30 кілометрів. А головне, вона має якусь незвичайну повагу й велич — саме задля монастиря.

Почаїв лежить на боці від залізниці: до нього треба доїжджати з Крем'янця 24 кілометри, або трохи менше від станції Рудня Почаївська на лінії Львів—Дубно — та до 25 кілометрів від Радивилова. Колись довкруги монастиря не було людських осель, один тільки ліс. Ліс і тепер безпосередньо, з одного боку, доходить до Лаври. Ця віддаленість Лаври від людських осель надає їй особливої принади і чару. Чим далі від гамору міського життя, чим ближче до природи, її спокою, краси і тиші, тим ближче до Бога. Монастирі в містах, особливо в великих, не роблять сильнішого враження; вони втрачають характер неземного, іншого життя, неподібного до того, що його витворила сучасна урбаністична цивілізація. Міські монастирі майже не відрізняються від

парохіальних церков. Монастирі завжди повставали в глуші, на пуші. Але не дається надовго це зберегти. Що славніший монастир, то більше людей він стягає до себе. І коло Почаївської Лаври повстало містечко. Його мешканці жили заробітками від Лаври і від численних прочан, які сюди сходяться безперервною хвилею протягом всієї теплої пори року. В Почаєві сам собою зродився промисл предметів церковно-релігійного культу, як серед ченців, так і серед міщан. Тут були малярі церковних образів, а також ритівники, з яких славними були ще в XVIII столітті Йосиф і Адам Гочемські, Йона Мануїл, Хв. Стрільбицький та інші. В Почаєві вироблялись церковні предмети з металу і дерева, там шиють ризи, виготовляють мітри і т. п.

В Почаївській Лаврі протягом віків зібралась гарна бібліотека, там повстала була ще в 1618 р. друкарня, в якій К. Транквіліон Ставровецький видав свое «Зерцало Богословія». Від 1730 р. в Почаївському монастирі було постійне друкарство, але за часів Польщі воно припинилось.

Що ж притягає віруючі маси до Почаївської Лаври?

Три її святині. Хронологічно першою з них є стопка Божої Матері.

Іоаникій Галятівський, ректор Київської Братської школи, в книжці «Небо новое з новими звіздами», яка була надрукована у Львові в 1665 р., пише, що коло 1261 р., коли монахи жили ще в печерах Почаївської гори, один з них, вийшовши на гору, побачив Пресвяту Діву Марію, яка стояла в полум'ях вогню. Пастух Іван Босий, що пас вівці поблизу, бачив і Богоматір і монаха перед Нею. Видіння щезло, але на скалі остався слід від правої стопи Божої Матері, а з нього почала текти чиста, цілюща вода, хоч в околиці Почаєва не було води, придатної до пиття. Багато оздоровлень завдячують віруючі цій цілющій воді. Довго, цілі століття, стопка Божої Матері з джерелом цілющої води стояла під голим небом. Нині вона знаходиться в головній Успенській церкві, недалеко від входу з правого боку. Стопка прикрита ковчегом; на його передній стіні є дверцята, через які можна заглянути до середини та побачити стопку в камені і воду в стопці. Ковчег зверху має скляну плиту, на якій лежить шовкове полотнище із зображенням стопки Божої Матері. На стіні за ковчегом око глядача приковує до себе великий образ з'явлення Божої Матері на Почаївській горі. Образ рельєфний, артистично зроблений, рідкої краси. Тільки в багатій на релігійну жертвенність країні міг повстати такий образ. При цій святині невідлучно стоїть на варті один з ченців.

Нинішня форма зберігання стопки під ковчегом подиктована не тільки побожністю до цього святого місця, але й konieczністю спасти стопку від пілковитого знищення. Доки стопка стояла відкрита, прочани не могли здержатись від того, щоб не відірвати хоч кусочок кам'яної скали на пам'ятку. Егоїзм, навіть з побожності, призводить до руїни!

Однак, Почаїв бачив і зовсім протилежне відношення одиниці до Божого діла. Це в першу чергу треба сказати про Анну Гойську, вдову по земському Луцькому судді. Вона якось гостила в себе в маєтку Урлі, недалеко від Почаєва, грецького митрополита Неофіта, що проїжджав через Волинь в своїй подорожі з Царгороду до Москви. В подяку за гостину митрополит подарував Гойській невеликий образ, намальований на липовій дощці в грецькому стилі. Це образ Божої Матері з Сином — Ісусом Христом на руці. На відміну від інших образів, Божі Мати держить тут Свого малого Сина на правій, а не на лівій руці. Маленький Ісус своєю правою ручкою благословить, а ліву положив на плече Своєї Матері; личком Своім приник до Матері, яка теж притулила лице Своє до личка улюбленого Сина. Цей образ Богоматері цікавий ще й тим, що він має по обох боках та внизу ще інші мініатюрні обра-

зи: з правого боку зображений у цілий ріст св. пророк Ілія і під ним св. мученик Міна, а з лівого боку — св. первомученик Стефан і під ним преподобний Аврамій; внизу намальовані по пояс: по середині св. великомучениця Катерина, по праву руку від неї св. Параскева П'ятниця, а зліва — св. Ірина. Ці додаткові образи свідчать, що ікона була родовою, тому на ній додатково вміщені ті Святі, яких імена носили члени тієї родини. Ось такий образ дістала «богобоязна» Анна Гойська від митрополита. Згодом домашні Гойської почали помічати, що образ цей подеколи світиться якимсь незвичайним світлом. Вслід за іншими і сама



Загальний вид Почаївської Лаври

Гойська була свідком того, як світився образ. А коли ще брат Гойської Филип Козинський, сліпий від уродження, відзискав зір після молитви перед тим образом, Гойська рахувала свій дім негідним для того, щоб у ньому переховувалась така чудотворна святиня. Вона віддала цей образ Почаївським монахам, щедро при цьому обдарувавши монастир. Це сталося в 1597 р., отже в той час, коли тільки що проголошено було унію на Берестейському соборі, коли смутком вкрилась була православна Церква на Україні. Анна Гойська зуміла підвестись понад вузький егоїзм, бо, маючи безцінну святиню в себе вдома, не думала тільки про себе, але і про загал та його добро. І благословив Господь діло благочестивої Гойської. Образ, її офіра, став чудодійним, став загальноукраїнською святинею, відомою і поза межами України. Слава про чуда від цього образу зростала. А разом з образом і завдяки йому зробився славним і сам Почаївський монастир.

І дальший свій розвиток Почаївський монастир завдячував опіці окремих родин. В 1649 р. Федір і Єва Домашевські, землевласники з Крем'янецьчини, збудували над стопкою Божої Матері велику кам'яну церкву в ім'я св. Тройці. Як видно з малюнків, це була велика, гарна церква. Пізніше (1771—1785) її перебудували на ще величнішу церкву Успення Пресв. Богородиці коштом графа Миколи Потоцького. Він одного разу тричі стріляв зблизька в свого візника-кріпака, але тричі курок затявся. Граф чув, як його кріпак у тій критичній хвилині тричі вітхнув: «Мати Божа Почаївська, спаси мене!» І Мати Божа спасла

і кріпака і його пана. Граф Потоцький від того часу з гуляки, розпусника і тирана своїх кріпаків зробився людиною побожною і добродійною для своїх людей. Став ще і незрівняним фундатором: величезним коштом свого майна здвигнув св. Успенську церкву, якої і нині не соромилася б ніяка столиця у світі. І завдяки цьому сам став славним на віки та удостоївся такого місця спочинку, як мало хто в світі: граф Микола Потоцький похований в самім же Успенським храмі.

До зросту Почаївського монастиря причинилися ще незчисленні маси прочан, кожний своєю лептою. Але не переводились і далі більші щедродавці. Так у 1850 р. графиня Анна Олексіївна Орлова-Чесменська подарувала для Почаївського образу Божої Матері позолочений кіот (обрамування), а для мощей св. Йова — срібну труну. Через кілька літ, у 1861 р., на кошти імператора Александра II зроблено дорогоцінне теперішнє обрамування образу Богоматері, звідтообразної форми. В 1866 р. образ Божої Матері ще прикрасили коштовною ризою.

Третя святиня Почаївської Лаври — це нетлінні мощі св. Йова Почаївського. Св. Йов, як світська людина, звався Іван Желізо. Він був галичанин родом, походив з Покуття спід Снятина, а на світ Божий прийшов десь коло 1550 р. Це була наскрізь релігійна натура; вже 12-літнім хлопцем Іван Желізо приймає чернечий постриг з іменем Йов. І від того часу провадить він суворе монаше життя. В день багато працює, ночами молиться. Ставши ігуменом Почаївського монастиря, преп. Йов часто перебував у печері, приймаючи їжу раз на 3 дні, а часом навіть раз на цілий тиждень. Від струдження і аскетичних подвигів тіло св. Йова покрилось ранами і навіть, бувало, відпадало від костей. Проте св. Йов зберегав лагідність духа, був добрим і милосердним для інших і жив сто літ.

Треба підкреслити, що керувати Почаївським монастирем випало св. Йову в особливо тяжку пору. Він був змушений боронити майно монастиря, яке іноді хотіли відобрати наслідники першої фундаторки Анни Гойської — Фірлеї, що стали лютеранами. Один з них, Андрій Фірлей, посунувся до того, що в 1623 р., під час нападу (наїзду) на монастир, не тільки пограбував усі коштовності, а навіть захопив і самий образ Богородиці. І щойно в 1641 р. цей образ вернула монастиреві жінка Фірлея, але й тут не обійшлося без явної помочі Божої. Треба пам'ятати, що це все діялось, з одного боку, в добу магнатського свавільства в Польщі, а, з другого боку, в час, коли внаслідок Берестейської унії 1596 р. Православна Церква опинилась поза законом, і все її майно автоматично мало стати уніатським. Ба, не лише майно монастирське, але і весь монастир і саму віру православну треба було боронити від уніатських зазіхань. Св. Йов показався невтомним оборонцем православія. Видно, його авторитет в православнім громадянстві був незвичайно великий, бо саме в той тяжкий для православія час виступили інші добродії монастиря, Домашевські, що «великим сумптом» (коштом) в 1649 р. вибудували кам'яну церкву св. Тройці.

Св. Йов умер в 1651 р., заповівши на цілий тиждень наперед час своєї смерті. Сім літ і 10 місяців його тіло лежало в землі. В той час деякі побожні люди часто бачили якість світло, що било з його могіли. А коли в 1659 р. св. Йов тричі з'явився в сні православному київському митрополитові Діонісію (Балабану) і просив відкрити його мощі, митрополит зарядив дослідження життя, діяльності і чудес св. Йова, а по закінченні слідства наказав відкрити нетлінні останки св. Йова. Їх поставили в притворі недавно збудованої (Домашевськими) церкви. При цьому, як слід було сподіватись, діялись численні чуда. Тепер мощі св. Йова спочивають у срібній труні в тій самій печері, де він за життя подвизався.

Від тої більшої печери вузькою дірою можна просунути до малої внутрішньої печери, де св. Йов перебував на самоті в молитві і пості. Обидві печери утворюють нині частину «печерної церкви», дахом якої служить галерея і тераса при головній Успенській церкві. День 28 серпня (ст. ст.), свято відкриття мощей св. Йова, є найбільшим Почаївським відпустом, поряд із святом Успення Богоматері.

Почаїв притягає до себе також і монументальністю та красою своїх церков. Любимо ми св. Юр у Львові. Почаївський головний, тобто Успенський собор, той же самий Юр, у тому ж самому стилі — рококо



Входова брама в Почаївську Лавру

тільки значно більший і величніший. По своїй монументальності Почаївська Лавра безсумнівно найбільша на всьому Сході Європи. А вже, безперечно, ніде нема такої прегарної галереї, як та, що майже з трьох боків оточує Св.-Успенський храм. Галерея служить дахом для церкви св. Йова, під якою нижче є ще інша церква. У підніжжя галереї — сад, в якому є майже 300-літні буки, ще з часів св. Йова; це величезні дерева, але їх верхів'я не сягає до галереї. З галереї відкривається чудесний вид на околицю: перед вами хвилястий, горбковатий краєвид, типовий для галицького Прикарпаття.

Є величезні святині в світі, по великих містах, які навіть перевищують Почаївську Лавру, але їх монументальність губиться серед інших міських споруд. Інакше з Почаєвом. Його ніщо не обмежує. Він високо зноситься вгору, він панує, домінує над цілою околицею. І не можна вийти з подиву, як могла на краю нашої землі повстати така велична святиня? Чи не яскраво видно в цьому руку Божу?

Почаївський Успенський собор прегарно прикрашений образами і малюнками. Мене захопила за серце не стільки художня краса його розмалювання (бо Київський Володимирський Собор стоїть під тим поглядом далеко вище), як те, що артистичні малюнки Почаївської Лаври живцем перенесли мене в минуле нашого церковного життя. На стінах Почаївської Успенської церкви зображені всі ті чуда, про які зга-

дується і в народних церковно-релігійних піснях про Почаїв і в тексті акафіста Почаївській Божій Матері. Тут бачиш, наче живих, стародавніх панів, міщан, селян, козаків і ченців в їх історичних одягах. Тут особливо переконливо розумієш, що св. Церква — це спільнота живих зо всіма тими, що від нас уже відійшли.

Провидіння хотіло, щоб Почаїв довго був відділений державним австрійським кордоном від Галичини; тому він не міг сповнити в повній мірі тієї місії церковно-релігійного об'єднання нашого народу, до якої він покликаний. Справді, чим пояснити, що на пограниччі нашої землі повстав такий величний монастир, який майже дорівнює Києво-Печерській Лаврі? Чому немає такого монастиря ніде інде на широких просторах України? Поки існувала католицька Австрія, Почаїв, що лежав тут же при австрійському кордоні, був оборонною твердиною православ'я проти агресивного римо-католицизму. Цей католицизм, щоб підважити Почаїв, збудував був і свій, теж величний, костел і також на горі, а саме в селі Підкамінь. Коли з галерії Почаївської Лаври глянути на захід, видно добре цей польсько-латинський монастир. Але не поблагословив Господь цього діла людської ворожнечі та зазвисті, і другий, латинський Почаїв не повстав. «Всеу трудишася зиждуші». Німецькі бомби знищили Підкамінь.

Коли впав австрійський кордон і Почаїв став доступний для галичан, Лавра щораз частіше бачила у себе довгожданих прочан. Це були галицькі богомольці, серед них і студентська молодь. І хто хоч раз побував у Почаєві, той не міг вже позбутися його чару. Серед галицького селянства навіть і за австрійських часів не завмирало паломництво до Почаєва, хоч з ним боролись і державні і церковні чинники. Ця несприятлива Почаєву атмосфера продовжувалась і за Польщі, хоч уже не стало фізичної територіальної перешкоди у вигляді державного кордону. І тільки з моменту нашого визволення спід чужинецького ярма може початися нова, велика ера в діяльності Почаївської Лаври. Дивно так склалось, що вже за першим приходом Радянської влади Почаїв став належати до Тернопільської області, хоч споконвіку він був зв'язаний з Волинською землею. Ніхто тоді, в 1939 р., не зрозумів нового факту — злуки Почаєва з Тернопільщиною. І тільки в наші дні, дні славетного Собору у Львові 8—10 березня 1946 р., відкрився глибокий провіденціальний зміст нового адміністративного поділу. В світлі нових змін в нашому церковно-релігійному житті набирає іншого смислу та значення і сама історія Почаївської Лаври.

Почаївський монастир повстав як православна святиня ще в першій половині XIII віку і був православним аж до 1720 р., отже, майже цілих 500 літ. Від 1720 р. Почаїв став уніатським. Очевидно, ні ті перші почаївські ченці-уніати, ні їх наслідники, не могли зайняти до Почаївських святинь, стопки Божої Матері та її чудотворного образу, іншого становища, ніж православні. Почаївські василяни-уніати виеднали у папи римського буллу, яка признавала Почаївський образ Божої Матері за чудотворний. А вслід за тим в 1773 р. цей образ, за латинським звичаєм, короновано. На це свято зібралось до 1000 священників, греко-католицьких і латинських, і до 100.000 народу. Ніколи перед тим і після того Почаїв не бачив стільки людей. Можна тільки радіти, що так широко прославлялись у католицькому світі Почаївські святині. Нині цей католицький світ вже не може податись назад і мусить далі з побожністю ставитися до них.

Труднішою для Почаївських василян була справа почитання пам'яті св. Йова. Адже він був відомий як невтомний борець з унією. Василяни пробували просто забути про цього святого, постановили не

згадувати ні за нього, ні за його нетлінні моці. Але не пощастило виконати цього плану, бо не забув за св. Йова ні український нарід, ні небо. Навпаки, чуда від мощей в той час ще збільшилися. І треба було дозволити прочанам ставити свічки перед мощами, а навіть тихцем правити перед ними молебни. Граф Микола Потоцький розпочав був навіть з Ри-

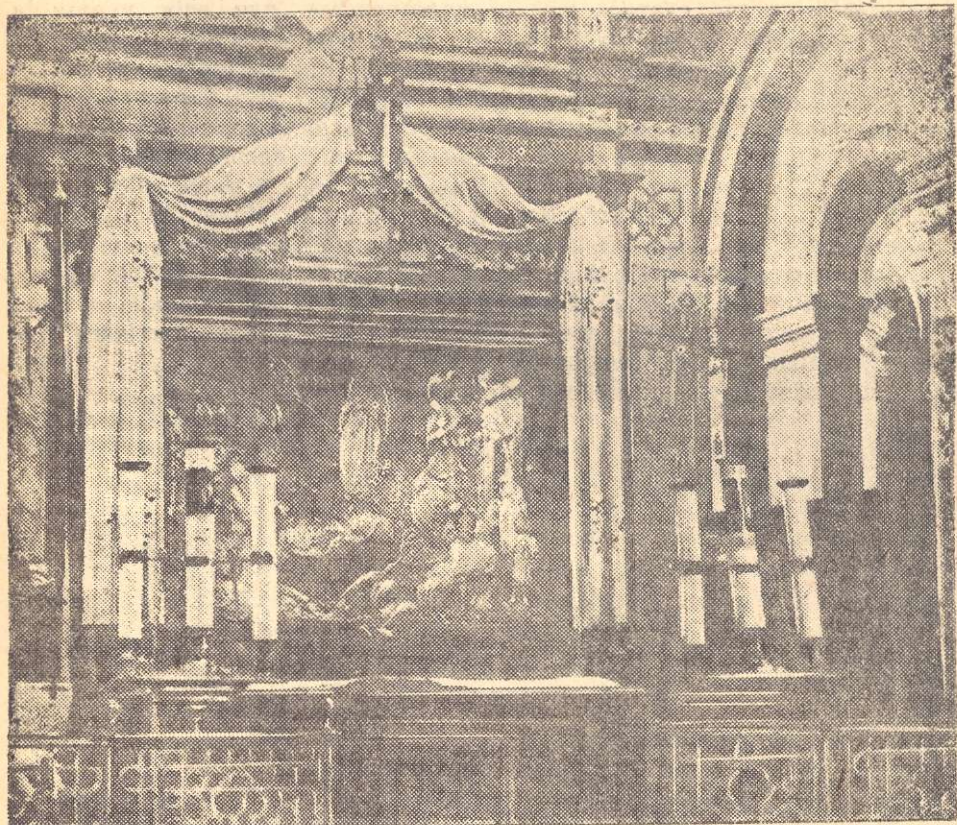


Іконостас у Св.-Успенському Почаївському соборі

мом переписку про признання римською Церквою Йова за святого. Але папа не був би папою, якби згодився визнати за святого того Йова, що боровся з унією за благочестиву віру українського народу, за православіє.

Почаївський монастир був у руках уніатів 113 літ, від 1720 по 1833 рік, коли його передано православної Церкві. А сталося це тому, що Почаївські василянці-уніати брали участь у польському повстанні 1830 р.

В руках православних Почаїв розрісся, покращав, надбав тої величї й краси, якою понині пишається. За часів православія збудовано високу дзвіницю і уміщено на ній дзвін-велетень вагсю 11, 168 кг., вбудовано ще 3 нові церкви; на території Лаври їх 8, поза Лаврою — 4. Побудовано теж кілька великих кам'яниць та зложено електростанцію. Успенський собор наново розмальовано образами, зроблено в ньому і в інших церквах іконостаси. Бані собору покрито мідяними плитами



Місце із стопкою Божої Матері у Св.-Успенському соборі в Почаївській Лаврі

і позолочено. Гонти на монастирських будинках замінено бляхою. Лавру з двох сторін огороджено, розведено сад на 45 га. Стопку Божої Матері та її чудотворний образ прикрашено золотом, сріблом та дорогоцінним камінням. Для мощей св. Йова зроблено срібну труну. А найважливішою була та пошана, якою оточено Лавру. Почаївський монастир піднесли до ранги Лаври нарівні з Московською, Петербурзькою і Києво-Печерською. З українських великих людей у Лаврі не тільки побував, але і поробив з неї малюнки наш найбільший поет Т. Г. Шевченко.

Це треба піднести тому, що часом деякі уніати виключно собі приписують усе те, чим ми любуємось у Почаєві. Це — невірно. Але однаково неслухним було б твердження, що Почаїв все завдячує православним. Ні, треба з натиском підкреслити, що в здвигненні і звеличенні Почаївської Лаври приймали участь обидві сторони: православна і уніат-

ська, кожна по своїй спроможності. Ця обставина яскраво виявляє роль і призначення Почаївської Лаври в церковно-релігійному житті нашого народу, особливо на майбутнє. Почаїв — наша спільна історична святиня, спільно здвигнена, одною і другою стороною признана, звеличена і вшанована. Саме Провидіння схотіло показати вірним західних областей України, що Почаївська Лавра мусить знову стати їх святинею, бо нині Почаїв найшовся в межах Тернопільщини. І для тієї великої місії нашого церковно-релігійного об'єднання Провидіння явно охоронило Почаївську Лавру під час останньої війни. Почаївська Лавра, величезний комплекс будинків, на високій горі положений, не бачив у себе ані бомби, ані жодного стрільна. І на цей раз «Мати Божая Почаївська монастир врятувала».

Почаїв мусить статись місцем паломництва для всіх українців, особливо для тих, що довго перебували поза огорожею рідної, прадідівської Церкви. Почаїв тепер, після знищення Києво-Печерської Лаври гітлерівськими німцями, безсумнівно найбільший з усіх українських монастирів. Паломництво до Почаєва вже розпочали Високопреосвященний Макарій, архієпископ Львівський і Тернопільський, священноархіандрит Почаївської Лаври, і о. протопресвітер д-р Г. Костельник. Вони були в Почаєві в свято Вознесення ц. р. Почаївська Лавра їх захопила, а вони Лавру. З Лаври вони привезли ідею масового паломництва до цього святого місця. Правда, вірні з Тернопільщини вже відвідують Почаїв. Але треба, щоб паломництво до Почаєва відбувалось не лише з індивідуального почину; воно мусить стати нашим найважливішим черговим завданням, щоб уgruntувалось наше церковно-релігійне об'єднання во славу Бога, Православної Церкви і українського народу.

Кмичинець Степан

В. Р. Ваврик

НЕРІВНІ ВЕЛИЧИНИ

В половині минулого сторіччя уніатська Церква в Галичині находилася в ненормальному стані. Вищий її провід, бажаючи догодити цісарському і папському престолам, не робив ніяких кроків для оздоровлення церковних відносин. З того скористались польські політики і дипломати і повели плановий наступ на рештки східного обряду.

В обороні загрожених народних цінностей виступив священик Йоан Наумович (1826—1891), талановитий народний організатор, посол до галицького сойму і австрійського парламенту, співробітник всіх галицьких часописів того часу, редактор і видавець журналу для селян п. з. «Наука», основник просвітного «Общества ім. Михаїла Качковського» автор численних статей і книжечок для народу. Все своє життя він посвятив боротьбі за чистоту східного обряду, показуючи, що спасіння галицьких уніатів не в Римі, а в Києві і Москві. Тому три мільйони уніатів повинні залишити унію і повернутись назад до віри своїх предків. З огляду на таку смілу проповідь о. Йоан Наумович попав в конфлікт з папою.

Галицький священик і римський папа! Вже саме протиставлення тих далеко нерівних величин знаменне — тим більше, що тодішній римський папа Лев XIII, хитрий політик, старався поширити свої впливи не тільки за Захід, але й на Сході. Одержавши донесення про те, що якийсь там священик поважився стати йому наперек дороги і закликає галицьке уніатське населення до своєї рідної батьківської віри, віри св. Ольги і св. Володимира, запалав ярим гнівом і обуренням: зараз скреслив його з числа своїх душпастирів, заборонив йому відправляти Богослуження і звелів позбавити його прихода.

Сталося це в квітні 1882 р., вже по відбутті о. Йоаном Наумовичем 8-місячного арешту у львівській тюрмі, куди його було кинуте за перехід села Гниличок, Збараського повіту, в православ'є. На декрет папи о. Йоан відповів пропам'ятним, ширшим письмом лиш тому, щоб його голос дійшов до Ватикана і щоб папа довідався про всі ті кривди, які постигли Галицьку Русь після прийняття унії. Папський архів збагатився важним і цікавим документом п. з. «Апелляція к папі Льву XIII русского уніатського священника містечка Скалат львовской митрополії в Галиції, Іоанна Наумовича, против великаго его отлученія от церкви по обвиненію в схизмі, 1883 года». Слід звернути увагу на зміст того документу, що тепер особливо набирає для нас виняткового значення. Свящ. Йоан Наумович, в якому віра предків була міцно зв'язана з глибокою природною інтелігентністю, писав папі ось так:

— Декретом «Цене» я відлучений від Церкви. За що? Чи за те, що продовж 30-ти літ трудився в винограді Христа і проповідував Його Божественне слово серед народу словом, ділом і пером? Говорю я це не з честолюбства, бо знаю, що я «сосуд скудельчеський» і в гріхах зачатий. І не хвалюсь я тим, бо ніколи не був підлесником, а завжди і всю-

ди говорив правду, і стояв за народ. Народ оцінив мій труд і вибрав мене своїм депутатом до сойму і парламенту. І тут я говорив правду і нею я нажив собі ворогів та їх ненависть. Хто ж вони?

В першу чергу це єзуїти, опісля ті з уніатів, про яких прийнято говорити, що стали більшими папістами, ніж сам папа. Єзуїти бажають бачити в унії наскрізь політичний, польський великодержавний акт; бажають підчинити Русь Польщі і знищити всі обряди Східної Православної Церкви. До своєї мети вони думають дійти реформою монахів чина св. Василя Вел. і віддати їх під нагляд майбутніх латинських наставників. Латинські реформатори топчуть наше правдиве благочестя і до наших монастирів і церков вводять нові, зовсім чужі новості.

Горстка накинутих нам людей захопила у свої руки право обсаджувати єпископські кафедри і посади крилошан. Вона самочинно управляє ділами нашої Церкви, деморалізує біле духовенство, накидає йому латинський одяг і обличчя так, що трудно відрізнити уніатського священника від польського ксьондза. Вона постійно вмішується до наших церковних справ і насильно, проти волі народу і більшості духовенства, робить те, що хоче.

В духовних семінаріях, всупереч постановам флорентійського Собору, викладають польські викладачі канонічне право не східної, а західної Церкви. Вони насаджують польську мову і латинського духа, щоб Галицьку і Холмську Русь скоріш перевести в латинство. Єзуїти і воскресенці господарять в наших консисторіях і деканатах, обманюють віруючих, несуть хулу на наших угодників і святих, називаючи їх схизматиками, восхваляють своїх західних діячів і промощують їм дорогу до наших церков.

З огляду на те, що унія була договором двох рівноправних сторін, вони обидві повинні придержуватися її постанов. Між тим латинська сторона цілковито не числиться з постановами унії і силкується обернути уніатів в своїх рабів, що суперечить завіту Христа і рішенням вселенських Соборів. Вона далека від думки св. Ангустина, який радив керуватися в необхідних випадках згодою, в сумнівних випадках — свободою, а в усьому іншому — любов'ю. До нас підходять не з любов'ю, а з обманом і насильством. Тому нам, обманутим, не залишається ніщо інше, як категорично заявити, що ми по совісті повинні возз'єднатися з тою Церквою, яку покинули наші батьки; отже, ми повинні відректися від унії, бо вона не виповнила взятих на себе умов.

Наприкінці о. Йоан Наумович чистосердечно признався, що він виготовив заяву для селян села Гниличок про їх перехід в православну віру. Декрету папи він не приймає до відома, бо той декрет доручений йому на латинській мові, а не на церковно-слов'янській або руській мовах, якими від св. Кирила і Мефодія і від св. Володимира покористувалися наші церкви, як найбільшими своїми святощами.

Чи міг відповісти папа, який уважав себе вище всього на землі, на таке письмо? Ні! Бо воно було обвинувачуванням самого папи, як голови єзуїтів і єзуїтизму, як провідника воюючого католицизму і нетерпимості супроти православної віри. Папа пішов слідами своїх попередників. Як вони, так і Лев XIII уважав себе переможцем, забувши переказ про Давида і Голіата. Йому і не приснилося, що правда і перемога не по його стороні, не по стороні Рима, а по стороні священника зі Скалата, Йоана Наумовича, ім'я якого було, є і буде вічне в Прикарпатті.

З огляду на 120 річницю народин і 55 річницю смерті великого борця за православну віру в Галичині, свящ. Йоана Григоровича Наумовича, уважаємо за потрібне переповісти вкоротці його життєпис.

Йоан Наумович народився 26 січня 1826 року в Козлові, Кам'янка-Буського району. Батько його був народним учителем, що удержував численну сім'ю за 10 гульденів в місяць. Наумович учився в німецькій гімназії у Львові і терпів страшну нужду: спав в сінях; кормився тим, що приносили йому товариші; працював у млині, де носив мішки зі збіжжям і місив тісто; учив єврейських дітей, щоб заробити кусок хліба; на вакації ішов додому пішки 230 кілометрів, зі Львова до Заліщика, куди перевели його батька; в останньому класі переболів тиф, після виходу з лікарні опинився на вулиці без усяких засобів до життя.

Але Наумович поборов всі злидні, одержав атестат зрілості і записався на богословський факультет Львівського Університету. Спершу він гаряче привітав польське повстання в 1848 році, думаючи, що воно справді принесе братерство, рівність і свободу. Він кинув навіть заняття, надів конфедератку і в Заліщиках закликав народ до польських легіонів. Тут, однак, наступив перелом в його поглядах, коли прості селяни кинули його конфедератку в хвилі Дністра, висміяли його пусті мрії, і вказали йому правдивий шлях, тяжкий і тернистий, в рідну стихію. Йому залишилось ніщо інше, як повернутись у духовну семінарію і просити вибачення. Але начальство не прийняло його, і він був примушений виїхати в село Верхобуж, біля Золочева, до свящ. Тарнавського, щоб учити його дітей. Тут ще ближче він зійшовся з рідним селянським народом.

В 1849 році Наумович мав спромогу бачити і говорити з тими, на яких безперервним потоком лилась грязь з уст поляків: з «москалями». Через село Верхобуж верталися з Угорщини руські полки. Він кинувся в бесіди з простими солдатами і скоро переконався в польській клеветі. Як сніг від сонця, розтаяли в ньому нав'язані повстанчою пропагандою мрії. Він пізнав правду про свій народ і дуже жалував свого нерозумного кроку, коли залишив науку. При допомозі проф. Якова Героцького йому удалось повернутися в семінарію.

Ставши священиком, о. Йоан Наумович, натхнений високими народолюбними думками, пішов в село і полюбив його. Він весь віддався на услуги народу, боронив його в соймі і парламенті, де нав'язав зносини з слов'янськими народами через їх представників, особливо з чехами і словінцями. У своїх приходах, будучи вірцевим господарем і пастирником, він учив прихожан раціонально вести господарку і проповідував, що тільки знання і труд можуть підняти добробут народу. Він заново будував церкви, поправляв старі, заводив школи і читальні, організував селянські щадниці, братства тверезості, лікував даром селян, і весною, з топірком, пилючкою і ножом, ходив від саду до саду та розводив груші, яблуні, сливи, вишні і черешні.

З ціллю підняти селянство з памороки злих навиків, забобонів, тьми, п'янства і нищети, о. Йоан Наумович оснував в 1875 р. «Общество ім. Михаїла Качковського» (що пожертвував на просвіту селян 50000 золотих) і став видавати «Науку», якою пропагував всі осяги людського ума. А також працював у різних галицьких виданнях, писав для народу книжки повчального змісту, багато уваги присвячував історії слов'янських і руських племен.

Як вище згадано, свящ. Йоан Наумович бажав очистити східний обряд від латинства. За те переслідували його і в 1882 р. посадили в тюрму. Вслід за тим папа Лев XIII відлучив його від Церкви. Переконавшись, що в Римі правди не знайти, він прийняв православ'я та переселився в Росію. Найбільше подобався йому Київ, і там він осів на постійне.

В 90-их роках охопила Галичину гарячка еміграції за море. Свящ. Йоан Наумович бажав повернути своїх земляків-галичан на Кавказ. З тою метою він виїхав туди, разом з Яковом Мардаровичем. Нагло, 4-го серпня 1891 р., він помер у Новоросійську. В газетах заговорили, що впав жертвою отрути. І, справді, переведене слідство ствердило, що смерть Наумовича наступила від затруття: його тіло почорніло, як вугілля, і не розкладалося в землі. Підозріння впало на Мардаровича, як папського агента.

Остатки свящ. Йоана Наумовича лежать на кладовищі Миколаївського монастиря в Києві, на Аскольдовій могилі: в 1894 р. могилу Наумовича украсив мраморний пам'ятник з написом: «Блаженні ізгнані, ібо їх єсть царство небесное».

Твори свящ. Йоана Наумовича відзначаються прикметами наскрізь народного письменства. Головною їх прикметою є дидактична тенденція. До головніших його творів належать:

1. Бандурист. Віршована драма. 1850.
2. Єврейські мелодії. 1850.
3. Весняний псалом (вплив Державіна) 1851.
4. Півцям забескидським. 1851.
5. Повісті для молоді. 1858.
6. Золота книжечка. 1859.
7. Заручини напوماцки. 1865.
8. Наука. 1871—1891.
9. Луць Заливайко. 1872.
10. Знімчений Юрко. Драма. 1872.
11. Онуфрій Грушкевич. Повість. 1872.
12. Кріслаті тополі. 1872.
13. Дванадцять розбійників. 1873.
14. З Богом. Повість. 1875.
15. Горить! Повість. 1876.
16. Максим Багач. Повість. 1876.
17. Як чарівниця Смичиха відбирала коровам молоко. 1877.
18. Голодні роки. 1878.

В Росії вийшли:

19. Повести и песни Ивана Наумовича. 1861.
20. Народные календари 1890—1891.
21. Заветные три липы. 1894.
22. Сироты. 1894.
23. Псалтырник. 1894.
24. Четыре путеводителя доброй жизни. 1894.

О. д-р Костельник Гаврііл

РОЗВИТОК ПАПСТВА В ПЕРШИХ П'ЯТЬОХ ВІКАХ

(Продовження)

Канон 54 (53) «Апостольських Правил» каже: «Єпископа, якого люди християни і достовірні оскаржують у проступку, нехай єпископи позвуть на суд (in ius). Якщо послухає позову і буде відповідати, коли провина буде йому доказана, нехай постановиться кара; а якщо позваний не з'явиться, нехай буде знову позваний через двох, до нього післяних єпископів; коли ж і тепер не послухає, нехай його третій раз позвуть два післяні єпископи. А коли і це посольство знехтує, і не прийде, нехай проти нього проголосить синод, що вважатиме за відповідне».

Що синод єпископа судить, карає і усуває, це кажуть також і канони (4, 14, 15) антиохійського Собору з 341 р. Кан. 14 каже, що в такім випадку, коли єпископи одної єпархії (митрополії) не можуть погодитися щодо провини оскарженого єпископа, митрополит повинен прикликати інших єпископів із сусідньої єпархії (митрополії), які сумнів вирішують.

Кан. 34 (36) «Апостольських Правил» каже, що Собори єпископів мають відбуватись два рази в рік, щоб єпископи між собою обмірковували справи благочестя та щоб залагоджували виникаючі церковні спори.

Те саме кажеться в кан. 5 першого нікейського Собору.

Бачимо, що Собор єпископів одної митрополії є найвищою церковною інстанцією на своїй території, а Собор єпископів якогось народу є найвищою інстанцією на своїй території в справах церковної адміністрації.

А де ж юрисдикційний папський примат у тих часах? Старинні церковні канони найвиразніше суперечать йому, бо вони вповні свідомо і доцільно беруть за основу принцип соборності, а юрисдикційний папський примат ґрунтується на монархічному принципі. Властиво, справа так стоїть, що папи, ідучи в своїх посяганнях щораз далі, знищили первісну конституцію Церкви і потоптали її основний принцип соборності (братерства), який впливає з самого Євангелія.

Латинські теологи про це інакше пишуть. Гуртер, не навівши ні одного з тих канонів, які ми навели, просто твердить: «Це неправда, наче б у старині вірили, що тільки Собори можуть правно полагоджувати спори і питання щодо віри: старина признавала таке право також і римському понтифексові»¹⁾.

Ну, і воюй з таким теологом!

Не можемо здержатися, щоб не навести ще кан. 83 (82) з «Апостольських Правил», який каже: «Єпископ, або пресвітер, або диякон, який займається військовими справами, і обое хоче задержати для себе, римську магістратуру і священниче душпастирство, нехай буде усунений. Бо що є цісарське, цісареві, а Богові боже».

Цей канон заздалегідь осуджував світське володарство римських

¹⁾ Там же. Стор. 206.

пап та їх воювання з різними королями і князями. А що дух римської ієрархії в V і VI століттях уже значно віддалився від духа первісної Церкви, і не хотів в'язатись ним, то й не дивно, що «непомильні» папи (Гелазіи, а напевно і ормі д 514—523) помилилися, і проголосили «Апостольські Правила» за апокрифічні.

Грецька Церква на трульському Соборі 692 р. признала «Апостольські Правила» за обов'язові і апостольські. Глибша наука виправдала становище грецької Церкви. Справді, не всі канони в тій збірці апостольського походження, все таки це найстарші загальні церковні канони, які вірно віддають практику і поняття первісної Церкви.

Вже з цього видно, яка перфідна є латинська видумка, наче б т. зв. східну схизму спричинила гордість царгородських патріархів. В дійсності спричинили її римські папи, які ні з чим не рахувалися, ні з св. Письмом, ні з Апостольськими Правилами, ні з вселенськими Соборами, але все по дорозі тонули, щоб тільки перетворити Церкву в свою монархію.

Жаждо панування була «злим духом» для римських пап, відколи вони засмакували в «приматі».

Разом з тим шло і зісвітчення (секуляризація) римської Церкви. Церкву в Римі стали розуміти як державу, папи присвоювали собі цісарську владу і т. ін. В грецькій Церкві, яка щиро шанувала старинну традицію, завжди була і є ясна свідомість, що Церква не є і не повинна бути державою, бо Церква — це «божа школа».

Латинські теологи цілу оцю справу вивертають догори коренем. Справжній цезаропапізм, властиво папоцезаризм, існував тільки в римській Церкві (рара гех), а латинські теологи завжди обвинувачують грецьку Церкву, ніби в ній панувала система цезаропапізму. Так пише словінець о. д-р Фр. Гривец: «На Заході Церква і релігійна ревність усмирювала та обмежувала володарський деспотизм, а на Сході Церква, задля своїх внутрішніх непорядків і недомагань, дуже пособляла розвиткові абсолютистичного цезаропапізму. Церква стала невольницею народних пристрастей і державної влади. В державі і Церкві запанував «візантинізм», тобто найбільш сервілістичне підлецування і невольниче служення державній владі, сполучене з найбільшим лицемірством та перецінюванням усього, що грецьке»¹⁾. Римляни паплюженням грецької Церкви хочуть виправити свою Церкву. Однак, у грецькій Церкві ніколи не було такого сумного цезаропапізму, як у римській Церкві; наприклад, у X ст. А папоцезаризм у грецькій Церкві невідомий.

Про привілеї (так і самі папи називали свої прага) весь час у I тисячолітті) римського єпископа згадує кан. 6 нікейського Собору з 325 р.: «Нехай остаються в силі старі звичаї, які є в Єгипті, Лівії і в Пентаполі, а саме: що єпископ Александрії має владу над всіма ними, бо таке й римському єпископові питома на основі звичаю. Так само в Антіохії та в інших епархіях (провінціях) нехай зберігається старшинство Церков».

Це все, що I вселенський Собор знає про правне становище римського єпископа. Ясно, що римський єпископ для нікейського Собору був тільки патріархом у західній Церкві, а не вселенським єпископом, що має монархічну владу над усією Церквою і над вселенським Собором.

Можна присягнути, що всі учасники I-го нікейського Собору були б зжахнулись, коли б римський єпископ був виступив перед ними з такими диктаторськими претензіями, які нині в римській Церкві здогма-

¹⁾ Dr. Fr. Grivec: Istočno crkveno pitanje. Zagreb 1911. Стр. 21.

тизовані, і викляли б його, як найнебезпечнішого еретика, що вивертає значення Євангелія та узурпує собі монополію у Христовій Церкві.

Який же тут вихід для латинських теологів? Крутять, аж приють! Ось як пише Гефеле про кан. 6 з першого вселенського Собору: «Синод, очевидно, не має тут перед очима примату римського єпископа на всю Церкву, тільки його патріархальні права, бо тільки з поглядом на ті права міг він усталити аналогію між Римом і Александрією, або Антіохією»¹⁾.

Далі наводить Гефеле слова Phillips-a, який розуміє, що папа має примат від самого Христа, отже, не потребував його затвердження від I нікейського Собору.²⁾

Але це нагадує історію з одним нашим (з львівської архієпархії) священиком, який самовільно став носити т. зв. крилошанські відзнаки, а коли консисторія заборонила йому, то він відповів, що те, чого консисторія йому не дала, не має права ані відбирати йому!

Навіть якби папа дійсно мав примат від самого Христа, то I-ий вселенський Собор при нагоді свого кан. 6 абсолютно мусів би той примат відрізати, назвати і стерти. Адже ж тут Собор говорив про найвищу конституцію Церкви. Чи ж нині можливий такий латинський «вселенський» Собор, який би висловлювався про папу тільки так, як I-ий нікейський Собор? Але в чім же проявлявся вселенський юрисдикційний примат папи в часах нікейського Собору, коли тодішні папи, поза своєю римською провінцією, ані єпископів не затверджували, ані їх не судили, ані не усували? Може тільки в тім, що папам принадлежало право предсідати на вселенських Соборах та затверджувати їх вирішення?

Оскільки папи, через своїх легатів, предсідали на вселенських Соборах, то тільки як «перші між рівними» — задля свого почесного примату. А щодо «затвердження» синодів, то воно вийшло з тодішньої революційної вдачі і замірів римських пап, які боролись проти всяких властей і топтали всякі закони, оскільки перешкождали їм на дорозі до вимріяного диктаторського примату.

Ніюдин Собор у I тисячолітті не схвалив такого канону, який признав би папам право затверджувати рішення вселенських Соборів. Справа малася так, що римські папи ніколи не приїздили особисто на вселенські Собори (які завжди були на Сході), тому Отці Соборів і царгородські царі, коли побоювались, що папи можуть зробити диверзію, просили римського патріарха, щоб він признав рішення Собору. Таке саме «право», право на диверзію, мав кожний патріарх і навіть кожний єпископ, однак ніхто не покористовувався тим так часто, як папи.

Не можемо тут поминути «візуального трюку», яким Гефеле хоча бодай щось намолотити для папського примату з шостого канону першого нікейського Собору. Він наводить, що «Prisca» (дуже старий латинський переклад канонів) перекладає відповідне місце нашого канону ось як:

«Antiqui moris est, ut urbis Romae episcopus habeat principatum, ut suburbicaria loca et omnem provinciam suam sollicitudine gubernet.»³⁾

І випечатав слова «et omnem provinciam suam» товстим друком.

Далі на третій сторінці Гефеле каже, що в деяких старих латинських перекладах починається наш канон словами: «Ecclesia Romana semper habuit principatum» (римська Церква завжди мала примат). І продовжує Гефеле: «Так само твердив цар Валентиніан III у своєму (а та-

¹⁾ Там же. Стр. 394.

²⁾ Там же. Стр. 397.

³⁾ Там же. Стр. 399.

кож в імені свого східного співцаря Феодосія II) едикті в 445 р. задля Іларія з Аглес: «що святий синод признав примат апостольського престолола», і рішуче мав тут на думці нікейський синод та його шостий канон, бо ж другий канон царгородського синоду з 381 р., в якому подібне вміщається, тоді в Римі ще не був признаний»¹⁾). (Ось бачите в Римі вже диверзію робили!).

Також слово «примат» випечатав Гефеле таким самим товстим друком, як на стор. 399 слова «et omnem provinciam suam». У цілій тій книжці в тексті (вона має 827 сторінок тексту) ніде більше нема такого товстого друку. Товстий друк у тексті, очевидно, хоче зазначити важність тексту. Ба, але тут ціла важність того тексту походить тільки від товстого друку (тим способом автор хотів йому надати важність), бо сам текст ніяким чином не надає виразові «примат» такого значення, якого потребують римські теологи. Такі то сумні докази папського примату. Але що ж? Інакше не можна, бо «з порожнього не наллеш», хіба «чарами»!

* * *

Що римські переклади нікейського шостого канона невірні, це не підлягає ніякому сумнівові. Латиняни, відколи засмакували в римському приматі, фальшували і навіть підробляли всякі канони для вивищення свого папи. І зовсім певно, що цар Валентиніян на цитованому місці мав на думці не 6 канон нікейського Собору, ані кан. 2 (де мова про патріархальні права) царгородського I Собору з 381 р., тільки 3 канон цього ж Собору, який каже: «Єпископ Константинополя нехай має старшинство почесті після єпископа Рима, бо Константинопіль — це Новий Рим».

Вселенський примат римського єпископа, ясно висловлений і схарактеризований, виступає в церковних канонах тут перший раз. Рим не признавав цього канону тільки задля його змісту щодо царгородського єпископа, а щодо ствердження римського примату, то з того Рим був, без сумніву, радий.

Далі продовжує Гефеле: «З цим у зв'язку стоїть, що на IV-ому вселенському Соборі в Халкидоні римський легат Пасхазин на 16-ій сесії синоду прочитав 6-ий нікейський канон ось у такій редакції (отже в такій редакції тоді в Римі цей канон був прийнятий і авторизований): «Що римська Церква завжди мала примат, отже, нехай і в Єгипті буде, щоб єпископ Александрії мав владу над всіма, бо і римський єпископ має такий звичай».

Логічна несурозмірність цієї редакції нікейського канону (два рази говориться про примат Рима — цілком без потреби і без логічного зв'язку) вже й сама собою каже, що римська редакція не є оригінальна, але підроблена. В Римі пофальшували цей канон і так його «авторизували»... Який вигідний, а який негідний метод! З нинішнього становища римської Церкви виходить, що папи мали право так «справляти» канони вселенських Соборів, бо ж папа є вищий авторитет, ніж вселенський Собор. Ба, але ця вищість виросла в історії саме при допомозі таких фальшувань канонів, а коли ці фальшування роблено, то папам ще ані не снилося, що вони є вищим органом у Церкві, ніж вселенські Собори!

Римський делегат не соромився висловити такий пофальшований канон нікейського Собору перед цілим халкидонським Собором. А греки, що були на Соборі, вже знали психоз римлян, і щоб не викликати їхньої реbelie, до пофальшованого Пасхазинового канону чемно долучили оригінальний грецький текст цього канону.

¹⁾ Там же. Стор. 401.

Далі знову слідує викрути латинських теологів. Якщо теперішній текст актів халкидонського Собору правдивий, пише Гефеле, то в тому хочуть деякі добачувати протестацію Собору проти римського перекладу. Одначе, навіть якби цей текст був правдивий, то ясно, що легат Пасхазин хотів тільки те доказати, що царгородський єпископ не може займати місця перед александрійським та антіохійським, бо це було б проти нікейських канонів, а зовсім не хотів він доказувати примату римського єпископа. Зрештою, Ballerini в їх виданні творів папи Льва Великого дуже імовірно виказали, що халкидонські акти на квестіонованому місці мали мати всунення, яке доробив якийсь пізніший грек...

Крутарства без кінця! Для неправди двері ніколи не замикаються. А правда скаже раз — і кінець!

Треба завважити, що нікейський Собор признав ерусалимському єпископові надзвичайну почесть у кан. 7. ось такими словами: «Тому, що панує звичай і стара традиція, щоб єпископ в Аеїа (Єрусалим) зазнавав почесі, він також має мати чергу почесі, одначе треба зберегти достойність митрополії, яка їй належиться».

Значить, ерусалимського єпископа надалі залишено під кесарійською митрополією, до якої він належав, тільки признано йому надзвичайну почесть. Кожний може бачити, що перший вселенський Собор нічого не знав про якийсь «святе наслідство», як джерело для вищих юрисдикційних прав для єпископів, а таксує єпископські престולי за рангом тих міст, де їх осідок.

Єрусалимському єпископові він признав надзвичайну почесть, одначе, не юрисдикцію, бо надалі залишив його під його митрополитом.

* * *

Нікейський Собор тільки ствердив старі звичаї. А синод у Сардиці (Софія в нинішній Болгарії, яка тоді належала до західного патріархату) в 343 або 344 р. сам від себе признав римським папам нове право, т. зв. право апеляції.

Предсідником того синоду був Гозій, єпископ Кордуби, що був папським легатом на нікейському Соборі.

Єпископів на Соборі було около 170, з того около 76 зі Сходу. Гефеле всіх тих єпископів зі Сходу зараховує до аріан (евсевіан); вони покинули синод, отже ортодоксальних єпископів залишилось тільки 94, майже всі з Заходу. Папа Юлій виправдав свою неприсутність «важними причинами», а заступали його два пресвитери, Архідам та Філоксеній, одначе не вони президували, а Гозій. Гефеле «догадується», що Гозій мусів мати відповідне поручення на те від папи і від царя. Канони того синоду так зрадаговані, що Гозій, а деколи і інші єпископи ставили питання, чи Собор годиться, а Собор відповідав, що годиться (placet).

Друга частина 3-го канону цього синоду виглядає ось так: «Якщо хтось з єпископів буде суджений в якійсь справі і буде думати, що його справа добра, нехай знову Собор скличеться; якщо ви годитеся (якщо вам подобається), вшануймо пам'ять св. апостола Петра, і нехай ті, що розглянули справу, напишуть до Юлія, римського єпископа, і якщо він буде вважати, що треба відновити суд, нехай відновиться та нехай дасть суддів; а якщо він буде вважати, що справа така, що не треба воновляти того, що вже зроблено, то те буде затверджено, що він вирішить. Чи з цим всі згодні? Синод відповів: Згодні».

Наступні канони 4-ий і 5-ий говорять про процедуру такої апеляції до римського єпископа. Вони нас не обходять.

З тексту 3-го канону добре видно, а) що до тих часів Собор єпископів був найвищою церковною інстанцією; б) що Собор у Сардиці признав римському єпископові право апеляції як **нове право**; в) Собор признав це **сам від себе** (мав право і не признати); г) Собор нічого не знає про «святе наслідство», як правне джерело для римського єпископа, не бачить у папі Юлію «живого» ап. Петра і нічого не знає про примат ап. Петра, тільки хоче пошанувати пам'ять ап. Петра (*s. Petri apostoli memoriam honoremus*), отже, має перед очима римського єпископа, як єпископа найстаршої, матерньої Церкви на Заході, і саме з цього приводу признає йому право апеляції.

Очевидно, латинські теологи і це місце мусять накручувати на своє. Щоб папу спасти, треба переставити всю історію! Гефеле пише: Перше питання, що насувалось, ішло в тому напрямі, чи згадані в наших канонах права папи йому надано шойно синодом у Сардиці, а перед тим він їх зовсім не мав? Це твердили галліканці, на пр., de Marca, Quesnel, Du-Pin і т. д., так само Феброній і його наслідники. Але що воно не так, що право папи, приймати апеляції, вміщується в ідеї примату (наша заввага: ось римська метафізика рятує!), отже, вже в його божеській установі, і фактично вже перед синодом у Сардиці було виконуване, а тим синодом було тільки виразно **висловлене, здефініоване**, це, як мені здається, побідоносно виказав Natalis Alexander, хоч зрештою, сам галліканець, а після нього Ballerini, Palma і інші. Формула «*si placet*» тут, як зрештою часто на синодах, не має такого значення: «якщо не вам подобається, то ми постановимо щось нове» — при догматичних висловах таке значення було б навіть неправовірне — тільки: «якщо вам подобається, то ми це або те пояснимо, висловимо»¹⁾).

Папісти при таких, для їх вірі некорисних, проблемах завжди займають становище адвоката, який має **виграти справу**, а не довідатись про її ширю правду. І ролять всякі адвокатські розрізнення, пересування, підсування, щоб тільки дійти до своєї мети — бодай привидно.

Пояснення, яке дає Гефеле і його «партія», противиться всякій логіці і герменевтиці. Авже ж уповні ясно, що Отці на Соборі в Сардиці вважали право апеляції до Рима за нове звичаєве право, а не за догматичну конечність, за «*ius divinum*».

(Продовження буде)

¹⁾ Там же. Стор. 569—573.

ХРОНІКА

ВІДГОМІН БОЛГАРСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА З'ЄДНАННЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ З РУСЬКОЮ ПРАВОСЛАВНОЮ ЦЕРКВОЮ

З Софії (телеграма)

Святішому Патріархові Алексію

Москва.

З радіо довідалися ми про однодушне відречення всіх західно-українських уніатів від римського в'єровизнання та про приєднання їх до своєї споконвічної Матері, стародавньої прадідівської Руської Православної Церкви. Цим блискуче зліквідовано таке болісне роздертя і покладено раз на завжди кінець агресії, що протягом віків пригнічувала благочестивий україно-прикарпатський нарід. Ми та наш Священний Синод з радістю зустріли вістку про цю подію і в'д всієї душі соборно вітаємо Вашу Святість з великою перемогою, яка, безсумнівно, буде мати — Господу содійствующу — величезне значення для Святої Руської Православної Церкви у Великому Радянському Союзі і для Православногo Всеслов'янського Об'єднання.

Екзарх Болгарський Стефан

(Журнал Московської Патріархії № 4. 1946 р.)

СВЯТО ВОЗНЕСЕННЯ Г. Н. І. ХР. В ПОЧАЄВІ

На Вознесення починаються щорічні відпусти в Почаєві. Цього року випало це свято на 30 травня. Із Львова на свято Вознесення вибрались Високопресвященний Макарій, Архієпископ Львівський і Тернопільський, Священно-Архімандрит Почаївської Свято-Успенської Лаври, та Протопресвітер д р Костельник Гаврііл. Обидва вони тоді перший раз відвідали Почаївську Лавру. Прибуття Владики і Священно-Архімандрита Почаївської Лаври привітали дзвоненням у всі дзвони, між якими вирізнявся величезний Почаївський дзвін, найбільший у всій Україні. Старшина монастиря вийшла назустріч, прочани оточили автомашину, бажаючи підійти по владиче благословення. Всіх огорнуло незвичайне почуття святості і рідкості події. Почаїв і сам собою навіває таке святе почуття на кожного. Це ж церковна велич, тепер найвизначніша на всю Україну, а, дякувати Богу, непошкоджена війною. Непроглядні маси віруючого народу з Волині, з Поділля, з Галичини, а деякі і з дальших східних сторін. Прийшли, щоб розрадити свою душу небесною благодаттю, яка тут аж досвідно діє завдяки заступництву Пресв. Богородиці і св. Йова Почаївського. На Службі Божій, у своїй проповіді, о. Протопресвітер Костельник

висловив радість з того приводу, що Почаїв, той бастион Православ'я на пограниччі Галичини, після світлої перемоги Радянського Союзу в жахливій війні, також став переможцем, бо ось уніатська Галичина приєдналась до Всеруської Православної Церкви. Почаїв в історії ніс на собі ту саму долю, що й Галичина: і він був уніатський, а тепер державно-адміністративно він навіть приєднаний до Тернопільської області. Настали часи, що можемо сміло визнавати св. православну віру наших предків. Але зважаймо і молимося, щоб не змарнувати цього великого часу!

Після всіх відправ (у Почаївській Лаврі співають два дуже добрі хори, світський і монастирський) львівські гості вибралися назад до Львова, супроводжені дзвоненням славних почаївських дзвонів. Рішуче треба, щоб з Галичини щораз більше прочан відвідувало Почаїв, бо там пізнають славу св. Православ'я.

ЗІ СВІТУ

За нашими певними відомостями, всі оо. васп'яни (уніати), які опинилися по англо-американському боці, виїхали до Америки на душпастирські посади, а жонатих священників тамешні уніатські єпископи не хочуть приймати. Вже за другої Польщі можна було передбачати, що уніатська Церква віджила свій вік і розпадеться на православну та римо-католицьку. Це тепер уже сталося дійсністю. В Канаді і в США уніати вже не хочуть називати своєї Церкви греко-католицькою, а називають її «українською католицькою Церквою». І цілком уподібнюються до римо-католиків: в них безженне духовенство, церкви без іконостасів, миропомазують тільки єпископи (священникам не вільно) і т. ін.

В Югославії, в містечку Крижевці, помер уніатський єпископ, д р Янко Шімерак (хорват), що був наслідником покійного єп. Діонісія Няраді. Можливо, що тепер і там уніатська Церква знайдеться в кризі.



